

arkivXet

från Folkrörelsernas arkiv i Gävleborgs län

årgång 9 1/2002

1934 invigdes Odd Fellows ordenshus i Gävle. Här den praktfulla logesalen. Foto ur Odd Fellowgernas arkiv.

Odd Fellow i Gävle tryggar sin historia

Hur såg natthimlen ut över Gävle klockan 20 den 13 januari 1934? Förvånande många av stadens invånare vet det. De behöver bara titta i taket. Med 1200 belysta glasstavar genom trossbotten i innetaket till logesalen i Odd Fellows ordenshus i Gävle har stjärnhimlens ställning återskapats för just denna tidpunkt. När övrig belysning släckts, lyser bara "stjärnorna" över de närvarandes huvuden.

Brödralogen nr 52 Gefleborg av Odd Fellow Orden hade bildats i Gävle 1912, och 1934 fick den sitt eget hus på Norra Kopparslagargatan 14. Det är en byggnad som utifrån utstrålar diskretion och soliditet och vars interiörer bländar med gediget hantverk, utsökta material och en myckenhet konst. Odd Fellow är inte, som förr, en hemlig orden. Men den är sluten. Detta innebär dels att man

måste ansöka om medlemskap, dels att en del av verksamheten bara är till för, och känd av, medlemmarna. Man väljs in på rekommendation av två medlemmar. Sen ingår man i ett sammansvetsat brödraskap, seriöst arbetande men med utrymme för uppskattad samvaro.

Symbolladdat

Odd Fellow Orden är religiöst och politiskt obunden. Men, säger distriktsstorsiren *Lorentz Höjer*, man ska ha en tro. Och en hel del av organisationens ritualer och symboler har en bas i Gamla testamentet. Det allseende ögat är en sådan symbol som återfinns i ordenssalarna. I kristen ikonografi symboliserar ögat, omgivet av solstrålar eller inritat i en triangel med spetsen uppåt, Guds närvaro och den gudomliga treenigheten; den påminner

om Skaparens vishet som genomskådar alla hemligheter.

Tre länkar, Odd Fellows "logotyp" som även finns i sten på fasaden mot gatan, symboliserar vänskap, kärlek och sanning. Samma namn har de tre första graderna, utbildningstrappstegen, i logen. Successivt kan man stiga i graderna, och efter den tredje kan man tas upp i vad som heter lägret, vilket har tre grader. Det hela omges av högtidliga ritualer.

"Vi håller på stil och värdighet. Det är mörk kostym, vit skjorta och grå slips som gäller. Och så regalierna."

Regalier bärs internt och betecknar medlemmarnas ställning inom orden. Status markeras, som inom det militära, med dekorens utformning.

Samhällsuppgifter

Det finns länkar bakåt till medeltidens skråväsende och till hantverksgillena i England. Gillen och skrån ägnade sig inte bara åt yrkesangelägenheter utan hade också en social funktion, med inbördes hjälp och stöd. En del arbetare stod dock utanför dessa organisationer, de var udda (engelskans odd). Det var de första Odd Fellows, udda bröder.

Det ritualiserade ordensväsende som under tidigt 1700-tal växte fram ur skråsystemet tog till sig skrånas sociala funktion men lade också vikt vid etisk fostran. Odd Fellow Orden finns dokumenterad från detta sekel, och redan då skapades de budord som fortfarande anger huvuduppgifterna: att besöka de sjuka, hjälpa de nödställda, begrava de döda och uppfostra de föräldralösa. Engelska Odd Fellow-bröder som emigrerat till Amerika bildade 1819 en första loge i Baltimore. Rörelsen spred sig och återfördes 60 år senare till Europa. En kvinnlig ordensgren, Rebeckorna, tillkom i USA 1868 inte utan visst motstånd, kan man förmoda. 1984 fick Gävle en rebeckaloge.

Många enheter

Ordenshuset i Gävle fylls med aktiviteter inom en hel rad institutioner: brödralogerna nr 52 Gefleborg och nr 108 Gestrikland (bildad 1937), lägret Tre Pelare (1938), rebeckalogen nr 51 Karolina Sjalander, brödralogen nr 160 Pehr Murén (1988), Odd Fellows fruars förening och seniorföreningen. Dessutom finns loger i Sandviken, Söderhamn, Hudiksvall, Bollnäs och Ljusdal. Rebeckorna har etablerat sig på alla dessa platser utom Sandviken; där inrättas en loge nästa år. Totalt i Gävle har Odd Fellow och rebeckorna cirka 600 medlemmar. Som i de flesta föreningar är medelåldern

rätt hög, men medlemsutvecklingen är positiv. I distriktet, Gävleborgs län, tillkom förra året 80 nya medlemmar.

Budorden är alltså giltiga. Man besöker sjuka medlemmar och deltar vid medlemmars begravning. Att hjälpa de nödställda och uppfostra de föräldralösa innebär t ex att ge stöd till Frälsningsarméns sommarkoloni i Rörberg, Föreningen för utvecklingsstörda barn och länssjukhusets barnklinik. Rebeckorna har fadderbarn och har stöttat kvinnojouren Blåklockan. Pengarna samlas in från logemedlemmarnas egna plånböcker. "Vårt tema i år är kärlekens år. Vi försöker hjälpa barn till internerna."

Tryggad framtid

Den 13 januari 2002 firade logen 52 Gefleborg 90-årsjubileum. Det har alltså hunnit samlas en hel del material från den och från de senare tillkomna enheterna i Gävle, detaljerade protokoll, räkenskaper, brev, medlemsförteckningar, porträttalbum... Allt detta lämnas nu, med de förbehåll för tillgängligheten som Odd Fellows själva anger, över till Folkrorelsearkivet. Där rensas, ordnas och förtecknas Odd Fellow-arkivet enligt Riksarkivets normer, datorregistreras och läggs i arkivkartonger som förvaras i rätt temperatur och luftfuktighet. "Det är skönt", tycker Lorentz Höjer, "att få en garanti för att våra handlingar inte försvinner."

Barbro Sollbe

Arkivfellows. Representanter för de olika logerna samlade utanför ordenshuset. Foto: Lisa Engström

Emigration och fotodokumentation på arkivets årsmöte i Alfta

Ogifta pigan Matilda i Alfta, en fattig flicka i sjalett med korg på armen och med förkläde över den långa kjolen, förlorade både jobb och anseende när hon blev med barn. Hon funderade på att resa till Norra Amerika med *Erik Jansson*, berättade hon i Alftas f d församlingshem, numera hembygds-hus. Resan dit är gruvlig, och det är inte säkert att den går så snabbt som på två månader. Men där-borta är alla lika mycket värda, och ingen lider nöd. Ska ni följa med?

Det var projektledaren *Maude Nyberg Jonsson* från Migrationens hus som på detta sätt levandegjorde den utflyttning, som vid 1800-talets mitt nästan tömde byar som Elfkarlhed och som på fem år drog med sig en tiondel av Alftas befolkning. Åhöra-na var ett 60-tal deltagare i Folk rörelsearkivets årsmöte den 29 april. *Ulla Hansers* presenterade *Agnes Andersson*, som från 1880-talet under 50 år arbetade som fotograf på orten och vars enorma samling av porträtt, landskap, arbets- och miljö-bilder på glasplåtar är en unik lokalhistorisk källa. Och detta trots att hela lass med hennes plåtar körts ut på isen och dumpats i sjön...

Årsmötet beslutade om revision av stadgarnas §2 Medlemskap samt §11 Utträde. Det beslutades också om en justering av medlemsavgifterna inför år 2003. Styrelsens ordförande *Roland Zachrisson* från Hofors, omvaldes. Nya ledamöter blev söder-

Kortklippt fotograf. Ulla Hansers med porträttet av Agnes Andersson. Foto: Lisa Engström

hamnsbon *Kjell Lundberg* från Hälsinglands idrotts-förbund och *Robert Sten* från Sandvikens arbetare-kommun. De ersätter *Inga Hagström* och *Lennart Lundin* som avtackades.
Barbro Sollbe

Ökat landstingsbidrag från 2003

Det är med stor glädje vi konstaterar att landstings-fullmäktige biföll motionen ang utökat anslag till Folk rörelsearkivet. Medlen ska användas till inrät-tande av en ny arkivarietjänst. Under våren 2001 inbjöds de politiska partier som finns repre-sentade i landstinget till visning av arkivet och infor-mation av verksamheten. Efter presentationen för-des givande samtal med de inbjudna politikerna.

Motionen skrevs av *Sven-Erik Joelsson*, Bjuråker och *Roland Zachrisson*, Hofors, båda repre-sentande socialdemokraterna. Vi vill emellertid betona att samtliga politiska partier gav motionen sitt fulla och odelade stöd. Folk rörelsearkivet är en ange-lägenhet från blått till rött, vilket också underströks

i och med det beslut som fattades den 23 april i år. Landstingsbidraget kommer fr o m 2003 att uppgå till 1 555 000 kr.

De ökade anslaget innebär bl a:
att nuvarande basverksamhet kan upprätthållas
att utvecklingsarbetet kan fortsätta
att folk rörelsearkivet ges möjlighet att fungera som en resurs för länets föreningsliv och för den regio-nala historieskrivningen

Tack alla ni som på ett eller annat sätt medverkat till att föra beslutet i hamn!

Barbro Eriksson

Nya medlemmar

Miljöpartiet de gröna, Gävle
 Hudiksvalls ABK
 Odd Fellow-logen nr 52 Gefleborg
 Odd Fellow-logen nr 108 Gästrikland
 Odd Fellow-logen nr 160 Pehr Murén
 HSB Gävleborg

VÄLKOMNA!

Grattis 100-åringar!

1902 såg följande föreningar dagens ljus:

IOGT-NTO lokalförening 3090 Brännås
 Hopp, Bjuråker
 IOGT-NTO lokalförening 2980 Runemo
 Framtid
 Vita bandet, Gävle
 Folkpartiet liberalerna, Gävle
 Folkpartiet liberalerna, Söderhamn

Propaganda slutsåld

Folkrörelsearkivets bok *Propaganda - från idé till handling* som gavs ut i april 2001 blev en riktig storsäljare. Ett intensivt propagandaarbete resulterade i att samtliga gymnasieskolor i länet och många högstadier, föreningar, bibliotek och privatpersoner köpte boken. I november var boken slutsåld och efter mycket räknande fram och tillbaka konstaterades att det inte var ekonomiskt hållbart att trycka en ny upplaga.

Lite sorgligt är det att lämna propagandaprojektet bakom sig, men samtidigt glädjande att så många ville ta del av lokalt arkivmaterial och läsa om rösträtt, nazistpropaganda och Vietnamaktivister. Vi ser fram emot nästa steg i det arkivpedagogiska arbetet !

VÄLKOMMEN TILL
 FOLKRÖRELSEARKIVET

arkivXet är en anspråkslös kanal mellan Folkrörelsearkivet och dess medlemmar - en kanal som förstås kan och ska utnyttjas i båda riktningarna...

Redaktion: *Lisa Engström, Barbro Eriksson, Agnetha Nellfors och Barbro Sollbe*

Folkrörelsernas arkiv i Gävleborgs län, Styrmansgatan 4, 802 84 Gävle, tel 026 - 10 88 70,
 fax 026 - 10 65 61, e-post: arkiv.gavleborg@telia.com
 Hemsida: www.gpunkt.com/kultursidor/folkrörelsearkivet

